

איזה חתונה?

ה כל היה, כנראה, מוכן מראש. שידור התוכנית מוקד, בה השתתפו חברי הכנסת גד יעקובי והיים לנדא ואני, התקרב לקיצו. נותרה עוד דקה אחת. אז שלף יעקובי לפתע גליון נייר, וקרא מתוכו כמה פסקים בזכות שינוי שיטת הבחירות. הוא טען שזוהי מובאה ממאמר שכתבתי אני בשנת 1954. התכוננתי להשיב, אך המנחה, אלי ניסן, חתך את דברי בהודעה שהשידור נגמר. מאות אלפי הצופים לא יכלו לדעת אם המובאה נכונה או לא. הכוונה היתה להשאיר אצלם את הרושם כאילו דגלתי בשינוי שיטת הבחירות, ורק בגלל איני טרם אישי או סיעתי שיניתי את דעתי. היתה זאת תחבולה שפונה. בגלל העיתוי המוחשב, שתוכנן מראש, לא ניתן לי להגיב על הדברים בו במקום. ועניידי הוצאת הדברים מהקשרם, הם סולפו במידה רבה.

הנימוקים: בעד ונגד

ה קוראים השומרים על גליונות העולם הזה בכרכים, ימצאו את המי אמר המלא בגליון העולם הזה (886), הנושא את התאריך 6 באוקטובר 1954. הכנסת השנייה ישבה אז בבית פרומין. בעמוד הפתיחה של הכתבה מתנוססת הכותרת "בחירות או קנוניות?" בצד תצלום של אולם הכנסת שהיה אז — כמו היום — ריק.

הכתבה מורכבת בעיקרה משתי מיסגרות, בהן תוארו באופן אובייקטיבי הנימוקים העיקריים בעד ונגד בחירות אישיות ואיזוריות, כפי שהוצעו אז על ידי דויד בן-גוריון. כדאי לחזור כאן על ראשי-הפרקים, כי הם מוכיחים שאין חדש תחת השמש. אלה הם אותם הנימוקים המושמעים בעד ונגד כיום.

בעד שיטת הבחירות האזוריות:

1. היא חשים קץ להפקרות, לסחיטה ולחוסר האחידות.
2. יהיה קשר ישיר בין הבוחר לנבחר.
3. תהיה ביקורת מתמדת של דעת הקהל.
4. הרכב הכנסת יהיה מקביל יותר להרכב העם.
5. כוחות חדשים יעלו על הבמה.
6. יהיה מקום לכוחות כלתיים גדולים.

לעומת זאת, נגד שיטת הבחירות האזוריות:

1. שיטת הבחירות האזוריות תגרום למילחמת-אחים (בין ערבים שלא ימצאו יצוג ובין הימנטיס).
2. שיטת איזורית תגרום לדיקטטורה.

3. אין בארץ איזורים מגובשים המי חייבים ייצוג עצמאי.
4. אין בארץ הציבות הדרושה לייצוג איזורי.

5. אפשר לקבוע מראש את תוצאות הבחירות על ידי תיחום הדיסטריקט של איזורי-הבחירות.

6. איי-אפסר לקבוע איזורים בעלי מיספר-אזורים שווה.
7. אין כל ייצוג למיעוטים פוליטיים.

נדמה שגם כיום, אין להוסיף כימעט אף נימוק מהותי אחד לרשימה זו.

אך יתכן כי נסיון של 18 שנה, בהן ניהנו חמש כנסות נוספות, משנה במידה רבה את הערכת מיניקלם היחסי של הנימוקים הישנים.

תנאי מוקדם: חוקה

ל שתי המיסגרות היה מצורף מאמר קצר בחתימתי.

הוא נפתח בתיאור הריקנות — תרתי משמע — של אולם הכנסת. ספרתי ומי צאתי שבאולם המליאה, כפי שהשתקף באותה תמונה, נוכחים 10 חברי-כנסת.

"כל הנכנס לבית הזה", כתבתי, "נדבק מייד מרוח השיעמום האופף אותו כימעט בכל ימות השנה, להוציא מיספר ישיבות דרמטיות. חברי-הכנסת עצמם אינם מסתירים את הרגשת חוסר-התכלית המכרסמת בהם..." נדמה שהדברים יכלו להיכתיב גם היום.

לאחר מכן עמדתי על הפחד הכללי השורר בציבור מפני דיקטטורה חדי-מפלגתית של מפא"י, אם תתקבל הצעת בן-גוריון. תחת הכותרת "תנאי מוקדם: חוקה", קבעתי שאי-אפשר לשנות את השיטה כל עוד קיימים בארץ חוקי-החירום וחוקי-דיכוי זמנים, המוסרים בידי הממדי שלה סמכויות בלתי-מוגבלות. באותיות מודגשות אמרתי:

"ובעיקר: (עד מפא"י) לקשור את השיטה החדשה עם חקיקת חוקה ממלכתית, המגבילה בצורה ברורה את כוחה ופמכותה של ממשלת הרוכז."

זוהי נקודת-המפתח של המאמר כולו. מכיוון שהשיטה האזורית יוצרת באופן מלאכותי רוב מוחלט של מפלגה אחת, גם כשהיא מיעוט בעם, היא סוללת את הדרך לדיקטטורה. על-ידי קביעה מחדש של איזורי-הבחירה לפי צרכיה, היא יכריח לה הצגת דיקטטורה זו.

כל עוד אין בארץ חוקה, הקור בעת סינונים כרוכים למעשי הממדי שלה ולחקיקת הכנסת, השומרת על זכויות האזרח והמאפשרת לי כתיבה-משפט לכטל חוקים אנטי-דמוקרטיים, זוהי סכנה נוראה.

"המישטר הוא רקוב"

ה משך המאמר, מנתח את המיבנה המיפלגתי בארץ, אחרי שקבע כי אין מחוללים מהפכות על-ידי שינוי שיטות של בחירות. הסיכום:

"מעבר לכל השאלות השניות-במעלה, מזדקרת בוויכוח זה שאלה אחת: האם אפשר להחזיר לעם מנהיגות בריאה, או שהמישטר המיפלגתי הרקוב הנוכחי יישאר על כנו לעד?"

"מישטר זה הוא רקוב, כי אין נו תלכו כימעט כציבור. המיפלגה הישראלית הטיפוסית היה מכספי התרומות של יהודי אמריקה, על פי קנוניה בה שותפות כל המיפדיגות, קואליציה ואופוזיציה, מי חרות ועד מפ"ם."

"בעזרת כספי המגביה מקימה המיפדיגה בארץ עיתונים וחברות כלכליות, שיטונים ובתי-דפוס. אין היא תלויה בבוחר. להיפך, בעזרת כספי המגביה הגנובים (כי התורם לא תרם למטרות אלה!) יש בכוחה לקנות את הבוחר בהנאות כלכליות, או לשעבדו בעזרת תעמולה קנוייה. אין זאת דימוקרטיה..."

וכאן בא, הקטע שקרא יעקובי במישדר: "יש רק דרך אחת לשינוי המצב: יצירת שיטה שתחזיר את השנד המיפלגתי לבקבוק, לשעבדו מחדש לבוחר, לחסל את קנוניותו האפלות, לא לאפשר לו לכפות את רצונו על העם."

"בחירות איזוריות אינן פיתרון מלא. אולם הן צעד בדרך הנכונה."

אחוז חסימה מיכלצתי

ישוט קטע אחד זה, מחוץ לכל הקשר, הוא סילוף משתי בחינות:

יעקובי לא הוכיר, כי התנאי המוקדם המפורש של שינוי היה בעיני, גם אם חקיקת חוקה, המונעת דיקיטטורה ושליטון שירותי.

במשך 18 השנים שחלפו מאז, לא התקיימה חקיקת חוקה כזאת אף בצעד קטנטן אחד, וברור כי מניו וממיר עם מיפלגתי-העבודה למנוע אותה בכל מחיר.

יעקובי יצר את הרושם כאילו דיברתי אז על השיטה המוצעת על ידו. אין זו אמת. המאמר ההוא דן בפירוש

בהצעתו של בן-גוריון להנהיג בארץ את השיטה הבריטית — השיטה הרובנית-אישית, כשבכל איזור נבחר איש אחד, וכל חברי הפרלמנט נבחרים בדרך זו. מה שמציע יעקובי כיום, בשם מיפלגתו, הוא אנדרוגנס מיפלגתי-תני — שיטה הקרויה "איזורית-יחסית", שיש בה כל החסמים והמיגרעות של שתי השיטות יחד, ללא המעטה אף של אחת מהן.

שיטה זו היא קנוניה בה-הידיעה. ברוח הקנוניות שדיברתי עליהן באותו מאמר — קארטל של מנגנוני המיפלגות, כדי לכפות אחוז-חסימה עצום ולחסל יריבים טורדניים. שום דבר באותו מאמר אינו מצדיק או תומך בקנוניה כזאת.

אל הנאדיקדות!

ה אם אני תומך כיום במסקנה המי-סוייגת שאליה הגעתי אז — שאפשר בתנאים מסויימים, אחרי חקיקת חוקה נוקשה, לעבור לשיטה אישית-רובנית? התשובה החד-משמעית: לא.

עברו מאז 18 שנה, בהם צברנו נסיון

ארצות אחרות מוכיח למעלה מכל ספק, כי בשיטה האזורית ("האיזורית-יחסית" ו"האיזורית-אישית" כאחת) אין שמץ של סיכוי להכניס לכנסת כוח רענן בלתי-תלוי. כפי שהוכחנו בעצמנו, כינתיים נתונה אפשרות זו, דווקא בשיטה הנוכחית — זוהי אחת ממעצרי תיה הגדולות.

לפני 18 שנה עמדו לנגד עיני שני נימוקים, זה נגד זה: החשש שהשיטה האזורית תביא לדיקטטורה ניצחית של מפא"י, והסיכוי שהיא תכניס לכנסת כמה אישים רעננים ובלתי-תלויים.

כיום ברור כי שני נימוקים אלה גם יחד פועלים באותו כיוון — נגד השיטה האזורית.

נוסף על כך נימוק מרכזי שלישי, שעליו רק רמזתי אז כשכתבתי ש"המדי אבק הגדול על דמות העם יעבור מן הכנסת לשטחים אחרים". כיום, אחרי נסיגות-ההפיכה של "האופוזיציה החריג-פרלמנטרית" בכמה מדינות, ברור שבמדינה כישיראל זוהי סכנה חמורה שבעתים. אם תתקבל השיטה של יעקובי, כי, תהפוך הכנסת למועדון אכסני קלוזיבי של עסקני שתייפישורש

2 עמודי "העולם הזה" מה-6 באוקטובר 1954

מיפלגות, וכל המאבק הגדול על עתיד האומה יעבור אל הכארי קרות. כל כוח שירדגו ברעיון חדש, שיבטא מנמה חדשה, יודע שיש לו שדה-קרב אחד: הרחוב.

מקץ 18 שנים

ק חמור אינו משנה את דיעותיו במשך 18 שנה, כשמדובר על עניינים מעשיים וטכניים (להבדיל מעניינים מוטי-ריים-עקרוניים).

אני מודה שאיני שואף להיות חמור כזה. אני משתדל לדמוד מן הנסיון, שדי ושג אחרים, ועדכן דיעותי ככל שמשנתנה המציאות.

עיקר דברי מלפני 18 שנה נראים לי נכונים גם כיום. כמה מן הדברים נראים לי מוטעים.

הבחירות האזוריות אינן פיתרון, חלקן או מלא, לשום בעיה. הן צעד גדול — בדרך הלא-נכונה.

אורי אבנרי